

Kasetsart Journal of Social Sciences

journal homepage: <http://kjss.kasetsart.org>

สถานภาพองค์ความรู้วารสารศาสตร์พลเมืองในภูมิภาคเอเชีย ยุโรปและอเมริกาเหนือ (2533–2556)

Citizen Journalism in Asia, Europe, North America Region: The State of Knowledge (1990–2013)

มัทนา เจริญวงศ์

Matana Charoenwongsa

คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ 10200

Faculty of Information and Communication Technology, Silpakorn University, Bangkok 10200, Thailand

Article Info

Article history:

Received 4 September 2017

Revised 26 September 2018

Accepted 21 November 2018

Available online 31 October 2019

Keywords:

a state of knowledge of citizen journalism,
citizen journalism,
citizen reporters

Abstract

This research aims at investigating current progress of body of knowledge of citizen journalism from 1990 to 2013 through a document analysis of 55 citizen journalism research studies in Asia, Europe, and North America. Results of the study is divided into two parts. The first includes an analysis of quantitative overview as follows: 1) distribution of data at various periods of time, field sites and research issues, 2) an overview of concepts and theories employed in the research, and 3) an overview of research methods. The second part illustrates an analysis and a synthesis of their results. It reveals that all studies cover the review of citizen journalism from three levels, which are society or community, organization, and the individuals. Consequently, the body of knowledge of citizen journalism is better clarified particularly in the definition of its concept, which is useful to build a deep comprehension of all related concepts. Additionally, the synthesized results also include patterns of news sourcing, application of public and citizen journalism, categories of user-generated content, models of collaborative work among professionals, amateur journalists and public, factors affecting use of citizen journalism of media organizations, roles and impacts of citizen journalism on international media landscape. Ultimately, the findings lead to the fact that nowadays citizen journalism is not a paralleled phenomenon to mainstream media, but it is an influential public sphere or even a counter-public sphere connected to domestic and international media outlets for global populations.

© 2019 Kasetsart University.

E-mail address: Charoenwongsa_m@su.ac.th.

Peer review under responsibility of Kasetsart University.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจสถานภาพองค์ความรู้วารสารศาสตร์พลเมืองในเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2533-2556 โดยวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมืองจำนวน 55 เรื่องที่พบในทวีปทั้งสามแห่ง ผลการศึกษาแบ่งเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นผลการวิเคราะห์ภาพรวมเชิงปริมาณในประเด็น 1) การกระจายตัวของข้อมูลตามช่วงเวลา แหล่งศึกษา และประเด็นการศึกษา 2) ภาพรวมของแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย และ 3) ภาพรวมของระเบียบวิธีวิจัย ส่วนที่สองเป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย ซึ่งพบว่ามีการศึกษาวารสารศาสตร์พลเมืองใน 3 ระดับ ได้แก่ ระดับสังคมหรือชุมชนระดับองค์กร และระดับปัจเจกบุคคล ผลที่ตามมา คือ ทำให้เกิดองค์ความรู้วารสารศาสตร์พลเมืองที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะคำจำกัดความของแนวคิดวารสารศาสตร์พลเมือง ซึ่งช่วยให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อแนวคิดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งยังทำให้รู้แบบแผนการใช้แหล่งข่าว การนำวารสารศาสตร์สาธารณะและวารสารศาสตร์พลเมืองไปใช้ ประเภทเนื้อหาที่ผู้ผลิต รูปแบบการทำงานร่วมกันระหว่างนักข่าวอาชีพ นักข่าวพลเมือง และสาธารณชน ตลอดจนปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำวารสารศาสตร์พลเมืองไปใช้ในองค์กรสื่อ บทบาท และผลกระทบของวารสารศาสตร์พลเมืองต่อภูมิทัศน์สื่อมวลชนนานาชาติ โดยสรุป ผลการศึกษานี้ให้ข้อเท็จจริงว่าในปัจจุบันวารสารศาสตร์พลเมืองมีใช้ปรากฏการณ์ที่คู่ขนานกับสื่อกระแสหลัก หากเป็นพื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่สาธารณะเชิงต่อต้านของพลเมืองโลกที่เชื่อมร้อยกับสื่อในประเทศและสื่อนานาชาติ

คำสำคัญ: สถานภาพองค์ความรู้วารสารศาสตร์พลเมืองวารสารศาสตร์พลเมือง นักข่าวพลเมือง

บทนำ

“วารสารศาสตร์พลเมือง” เป็นแนวคิดร่วมสมัย หมายถึงปรากฏการณ์ที่ประชาชนซึ่งมิใช่นักข่าวอาชีพ มิได้ผ่านการอบรมการสื่อข่าวอย่างเป็นทางการ สามารถใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยเฉพาะโทรศัพท์เคลื่อนที่และอินเทอร์เน็ตมารวบรวม และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนในรูปแบบ ข้อความ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว (Bowman & Willis, 2003 ; Barnes, 2012) วารสารศาสตร์พลเมืองเป็นที่รู้จักมากขึ้น เมื่อเทคโนโลยี “วารสารศาสตร์ 2.0” (Journalism 2.0) ถือกำเนิดขึ้น เอื้อให้ประชาชนผลิต เผยแพร่ แบ่งปัน และเชื่อมโยงเนื้อหาผ่านสื่อเครือข่ายสังคม มีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารสาธารณะผ่านบทบาท “นักข่าวพลเมือง” (Citizen journalist) ได้กว้างขวาง ทว่าภาคปฏิบัติการของปรากฏการณ์ดังกล่าวกำลังเผชิญความท้าทาย โดยเฉพาะการยอมรับจากนักข่าว เนื่องจากนักข่าวพลเมืองขาดทักษะ

ความชำนาญ ไร้ความเห็นในเนื้อหา ไม่อ้างอิงแหล่งข่าวอื่น ขาดการตรวจสอบก่อนเผยแพร่ ขาดจึงขาดความเป็นกลาง และไม่น่าเชื่อถือ (Carpenter, 2008; Paulussen & D’heer, 2013) นักข่าวส่วนใหญ่จึงเห็นว่าวารสารศาสตร์พลเมืองมิใช่วารสารศาสตร์ (Ormebring, 2013)

การศึกษา “สถานภาพองค์ความรู้วารสารศาสตร์พลเมืองในภูมิภาคเอเชีย ยุโรปและอเมริกาเหนือ (2533-2556)” จึงไม่เพียงแต่รู้ความก้าวหน้าทางการวิจัยวารสารศาสตร์พลเมือง หากสิ่งที่ได้จากการประมวลและสังเคราะห์ผลวิจัยขั้นแรกยังก่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ดังกล่าวอย่างรอบด้าน ก่อให้เกิดความกระจ่างในประเด็นวิพากษ์ที่สำคัญ นำไปสู่ความรู้ใหม่ ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนางานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมือง นอกจากนี้ ข้อเท็จจริงที่ว่าวารสารศาสตร์พลเมืองเป็นผลผลิตของสังคม การศึกษาปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงช่วยฉายภาพบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของแต่ละประเทศในฐานะปัจจัยสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรค ตลอดจนผลกระทบ หรือพลังของวารสารศาสตร์พลเมืองต่อสังคมอีกประการหนึ่งด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. สำรวจ และรวบรวมประเด็นศึกษา กรอบแนวคิด ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัยที่พบในงานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมืองในภูมิภาคเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือ
2. ศึกษาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อค้นพบที่ปรากฏในงานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมืองในภูมิภาคเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือ

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาประเด็นการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี ระเบียบวิธีวิจัย และข้อค้นพบในงานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมืองที่มีคุณสมบัติ ดังนี้ 1) ทำขึ้นหรือเผยแพร่ระหว่างปีพ.ศ. 2533-2556 2) ศึกษาหรือเก็บข้อมูลในเอเชีย อเมริกาเหนือ และยุโรป และ 3) เผยแพร่ด้วยภาษาอังกฤษในฐานข้อมูล Academic Search Complete, Communication and Mass Media Complete และ H.W. Wilson เฉพาะบทความวิจัยที่มี peer-review และมี full-text ส่วนงานวิจัยภาษาไทยต้องอยู่ในฐานข้อมูล Thai Digital Collection ThaiLIS ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ฉบับเต็มของมหาวิทยาลัย และบทความวิจัยที่อยู่ในฐานข้อมูลTCI เท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นงานวิจัยเอกสาร (document analysis) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงปริมาณร่วมกับการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ

ประชากรที่ศึกษา

มีจำนวน 55 เรื่อง สืบค้นจากแหล่งข้อมูล 3 ประเภท ดังนี้
1) ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ออนไลน์ต่างประเทศ ได้แก่ Academic Search Complete, Communication and Mass Media Complete และ H.W. Wilson 2) ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ของไทย ได้แก่ Thai Digital Collection, ThaiLIS ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ฉบับเต็มของมหาวิทยาลัยต่างๆ รวมทั้ง ฐานข้อมูล e-library ของหน่วยงานที่สนับสนุนงานวิจัย และ 3) การสืบค้นต่อจากการอ้างอิง หรือบรรณานุกรมในรายงานวิจัย หรือบทความวิจัยที่เป็นประชากร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบบันทึกข้อมูล (coding sheet) สำหรับจำแนกและแจกแจงข้อมูลเชิงปริมาณตามปีและแหล่งศึกษา การจัดกลุ่มประเด็นการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัย
2. แนวคิดและทฤษฎีทางนิเทศศาสตร์และสังคมศาสตร์สำหรับวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย อาทิ แนวคิดวารสารศาสตร์สาธารณะ วารสารศาสตร์แบบมีส่วนร่วม วารสารศาสตร์พลเมือง การกำหนดวาระสาร ความเป็นพลเมือง ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และพื้นที่สาธารณะ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ แจกแจงและอธิบายจำนวนงานวิจัย ตลอดจนจำนวนประเด็นการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัยที่พบตามปีและทวีปด้วยสถิติเชิงพรรณนา
2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์แบบมีมาติก (thematic analysis) วิเคราะห์ภาพรวมของประเด็นการศึกษาและผลการศึกษาที่พบ สังเคราะห์ข้อมูลที่พบโดยจำแนกเป็นประเด็นและอธิบายข้อมูลโดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1. การกระจายตัวของข้อมูลตามช่วงเวลา พบบางงานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมืองครั้งแรกในปี 2548 ซึ่งเป็นปีที่มียุทธศาสตร์งานวิจัยต่ำสุด คือ 1 เรื่อง ตั้งแต่นั้นมาพบบางงานวิจัยเกือบทุกปี ยกเว้นปีพ.ศ. 2549 ที่ไม่พบบางงานวิจัย ทั้งนี้ ปีที่มีปริมาณงานวิจัยสูงสุด คือ พ.ศ. 2553 และ พ.ศ. 2554 พบบางงานวิจัยได้ 11 เรื่อง เมื่อแบ่งช่วงเวลาคือ 3 ช่วง ช่วงละ 3 ปี พบว่าช่วงแรก พ.ศ. 2548–

2550 มีงานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมืองเพียง 4 เรื่อง ก่อนเพิ่มเป็น 24 เรื่อง และ 27 เรื่อง ระหว่างพ.ศ. 2551–2553 และ พ.ศ. 2554–2556 ตามลำดับ ปริมาณที่มากขึ้นอย่างรวดเร็วนี้แสดงถึงแนวโน้มว่างานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมืองได้รับความสนใจมากขึ้น โดยเฉพาะในปี 2553–2554 ซึ่งมีงานวิจัยใน 3 ทวีปรวมกันถึง 22 เรื่อง

2. การกระจายตัวของข้อมูลตามแหล่งศึกษา พบบางงานวิจัยในเอเชียมากที่สุด คือ 22 เรื่อง หรือ 40 % รองมาคือยุโรป 18 เรื่อง 32.8 % และอเมริกาเหนือ 13 เรื่อง หรือ 23.6 % และพบบางงานวิจัย 2 เรื่อง หรือ 3.6 % ที่เก็บข้อมูลในสามทวีป จะเห็นได้ว่าจำนวนงานวิจัยที่เก็บข้อมูลในเอเชียและยุโรปแตกต่างกันไม่มากนัก และเมื่อรวมกันจะมีสัดส่วนสูงกว่า 50 % ของงานวิจัยทั้งหมด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการกระจายตัวของข้อมูลตามแหล่งศึกษา

ภูมิภาค	จำนวนงานวิจัย (เรื่อง)	%
อเมริกาเหนือ	13	23.6
ยุโรป	18	32.8
เอเชีย	22	40.0
ยุโรป อเมริกาเหนือ และเอเชีย	2	3.6
รวม	55	100.0

เมื่อเปรียบเทียบระดับทวีป อเมริกาเหนือพบบางงานวิจัยน้อยที่สุด แต่เมื่อจำแนกประเทศ สหรัฐอเมริกามีงานวิจัยมากที่สุด คือ 13 เรื่อง เก็บข้อมูลเฉพาะในสหรัฐ 11 เรื่อง และเก็บข้อมูลในสหรัฐร่วมกับประเทศอื่น 2 เรื่อง มากกว่างานวิจัยในแคนาดาถึงเกือบ 6 เท่า เนื่องจากอุตสาหกรรมข่าวของสหรัฐใหญ่ระดับโลก อีกทั้งกำลังเผชิญความเปลี่ยนแปลงจากการเติบโตของสื่อออนไลน์ (Saba, 2009) ส่วนยุโรป พบบางงานวิจัยจาก 16 ประเทศ เกินครึ่งหนึ่งเก็บข้อมูลในอังกฤษ โดยเก็บข้อมูลเฉพาะในอังกฤษ 7 เรื่อง เก็บข้อมูลในอังกฤษร่วมกับประเทศอื่น ๆ 4 เรื่อง ทำให้มีงานวิจัยในอังกฤษทั้งสิ้น 11 เรื่อง

สาเหตุที่นักวิจัยศึกษาวารสารศาสตร์พลเมืองในอังกฤษค่อนข้างมากเกิดจากหลายปัจจัย กล่าวคือ ภูมิทัศน์สื่อ (media landscape) ของอังกฤษเองที่ซับซ้อนและใหญ่เป็นที่สองของโลก เป็นตลาดนสพ.ที่ใช้ภาษาอังกฤษจึงมีขดจำหน่ายกว้างขวาง ขณะเดียวกันก็มีบริษัทสื่อรายใหญ่ครอบงำตลาด ทั้งยังเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมทำให้มีนสพ.เฉพาะกลุ่ม อุตสาหกรรมสื่อของอังกฤษจึงมีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจ (Hill, 2016)

สำหรับทวีปเอเชีย งานวิจัยแต่ละประเทศมีจำนวนไล่เลี่ยกันมากกว่าสองทวีปที่ผ่านมา กล่าวคือ พบบางงานวิจัยที่เก็บข้อมูลในประเทศไทยมากที่สุด 5 เรื่อง รองมาคือ เกาหลีใต้ 3 เรื่อง อิสราเอล 3 เรื่อง ในจำนวนนี้มี 1 เรื่องที่เก็บข้อมูลในยุโรปและอเมริกาเหนือ ตามด้วยพม่า จีน อินเดีย ประเทศละ 2 เรื่อง มี 1 เรื่อง

ที่ศึกษานสพ. ในอินเดียเปรียบเทียบกับนสพ. ของสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และนิวซีแลนด์ นอกนั้นกระจายในฟิลิปปินส์ ลีทัวเนีย อิตาลี เยอรมัน โอมาน สิงคโปร์ และบังกลาเทศ ประเทศละ 1 เรื่อง

สาเหตุที่พบงานวิจัยในไทยมากที่สุด เป็นเพราะผู้วิจัยใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ออนไลน์ของไทยเป็นช่องทางรวบรวมเอกสาร ขณะที่การเข้าถึงงานวิจัยของประเทศอื่น มีข้อจำกัดจากการใช้ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาอังกฤษในการเผยแพร่ และไม่ได้เผยแพร่ในฐานข้อมูลที่กำหนด

3. การกระจายตัวของข้อมูลตามประเด็นการศึกษา พบว่าประเด็นการศึกษาที่พบมากที่สุด คือ การนำแนวคิดวารสารศาสตร์พลเมือง วารสารศาสตร์แบบมีส่วนร่วม วารสารศาสตร์สาธารณะไปใช้ และทัศนคติของสื่อกระแสหลัก คิดเป็น 30.5 % รองมาคือ บทบาทของปรากฏการณ์วารสารศาสตร์พลเมือง นักข่าวพลเมือง 28.8 % ทำให้ทั้งสองกลุ่มนี้มีสัดส่วนมากถึงเกือบ 60 % ของงานวิจัยที่พบทั้งหมด

ส่วนประเด็นการศึกษาที่มากเป็นอันดับ 3 กับ 4 มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ การศึกษานักข่าวพลเมือง สื่อวารสารศาสตร์พลเมือง และปรากฏการณ์วารสารศาสตร์พลเมือง เช่น การพัฒนาสื่อวารสารศาสตร์พลเมือง กระบวนการรายงานข่าว การบริหารจัดการสื่อวารสารศาสตร์พลเมือง และการส่งเสริมวารสารศาสตร์พลเมือง มีจำนวน 18.7 % ส่วนการเปรียบเทียบวารสารศาสตร์พลเมืองกับวารสารศาสตร์ดั้งเดิมในมิติต่าง ๆ มี 16.9 % อาทิ การศึกษากระบวนการรายงานข่าว ความแตกต่างของนักข่าวพลเมืองกับนักข่าวอาชีพ และประเด็นการศึกษาอื่นๆ 5.1 %

จากตารางที่ 2 พบว่าประเด็นการศึกษาที่นักวิจัยสนใจมากที่สุดแตกต่างกัน นักวิจัยทวีปอเมริกาเหนือสนใจประเด็นการศึกษาที่ 1 และ 2 เท่ากัน ขณะที่นักวิจัยในยุโรปสนใจประเด็นที่ 2 มากที่สุดมากกว่าประเด็นการศึกษาที่ 4 ซึ่งได้รับความสนใจเป็นอันดับสอง

ค่อนข้างมาก ส่วนนักวิจัยในเอเชียจะสนใจประเด็นที่ 4 และ 3 มากที่สุด โดยมีความแตกต่างระหว่างสองกลุ่มหนึ่งเท่าพอดี

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาประเด็นที่ได้รับความสนใจน้อยที่สุดจากนักวิจัย พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างน่าสนใจ ประเด็นนักข่าวพลเมือง สื่อวารสารศาสตร์พลเมือง และปรากฏการณ์วารสารศาสตร์พลเมืองถูกศึกษาน้อยที่สุด เพียง 1 ความถี่ในทวีปอเมริกาเหนือ แต่ประเด็นดังกล่าวกลับได้รับความสนใจมากเป็นอันดับสองในยุโรปและเอเชีย ส่วนประเด็นที่พบมากสุดในอเมริกาเหนือคือการเปรียบเทียบวารสารศาสตร์พลเมืองกับวารสารศาสตร์ดั้งเดิมกลับเป็นหนึ่งในประเด็นที่พบน้อยสุดในยุโรป

ส่วนงานวิจัยจากเอเชีย พบว่าการนำแนวคิดวารสารศาสตร์พลเมือง วารสารศาสตร์แบบมีส่วนร่วม วารสารศาสตร์สาธารณะไปใช้ และทัศนคติของสื่อกระแสหลักปรากฏในงานวิจัยเกือบจะน้อยที่สุด ทว่ากลับพบมากที่สุดเป็นอันดับ 1 ในยุโรป และอันดับ 2 ในอเมริกาเหนือ แสดงว่ายุโรปและอเมริกาเหนือมีทิศทางการทำงานวิจัยคล้ายคลึงกันมากกว่างานวิจัยในเอเชีย ซึ่งแตกต่างจากทวีปอื่นอย่างชัดเจน เพราะมีศูนย์กลางความสนใจอยู่ที่ตัวสื่อวารสารศาสตร์พลเมือง แทนที่จะเป็นสื่อกระแสหลักเหมือนงานวิจัยอีกสองทวีป

ที่น่าสนใจ คือ งานวิจัยที่ศึกษาเปรียบเทียบวารสารศาสตร์ดั้งเดิมกับวารสารศาสตร์พลเมือง และการนำวารสารศาสตร์มีส่วนร่วมไปใช้ในสื่อตะวันตกสะท้อนว่า ปรัชญาวารสารศาสตร์ดั้งเดิมมีอิทธิพลต่อวิธีคิดของนักข่าวในประเทศเหล่านั้นอย่างมาก โดยเฉพาะระบบคุณค่าทางวารสารศาสตร์ที่เป็นบรรทัดฐานการทำงาน ได้ส่งผลต่อมุมมอง ความคิด ความเข้าใจที่มีต่อข่าว กระบวนการรายงานข่าว บทบาทหน้าที่ของนักข่าว ซึ่งถูกทำให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน จนกลายเป็นวิชาชีพเฉพาะที่ต้องมีความเชี่ยวชาญ และมีจรรยาบรรณวิชาชีพกำกับ

ตารางที่ 2 ผลการจำแนกประเด็นการศึกษาในงานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมืองตามภูมิภาค

ประเด็นการศึกษา	อเมริกาเหนือ (ความถี่)	ยุโรป (ความถี่)	เอเชีย (ความถี่)	รวม (%)
1. การเปรียบเทียบวารสารศาสตร์ดั้งเดิมกับวารสารศาสตร์พลเมืองในมิติต่างๆ	5	2	3	10 (16.9%)
2. การนำแนวคิดวารสารศาสตร์พลเมือง วารสารศาสตร์แบบมีส่วนร่วม วารสารศาสตร์สาธารณะไปใช้ และทัศนคติของสื่อกระแสหลัก	5	11	2	18 (30.5)
3. บทบาทของปรากฏการณ์วารสารศาสตร์พลเมือง นักข่าวพลเมืองในด้านต่างๆ	3	2	12	17 (28.8)
4. นักข่าวพลเมือง สื่อวารสารศาสตร์พลเมือง และปรากฏการณ์วารสารศาสตร์พลเมือง	1	4	6	11 (18.7)
5. อื่นๆ	1	2	-	3 (5.1)
รวม N = 59 (100)				

ด้วยเหตุนี้งานวิจัยที่มุ่งหาคำตอบจากสื่อมวลชนในยุโรปและอเมริกาเหนือ จึงสะท้อนภาพวัฒนธรรมองค์กรในแบบเดียวกัน นั่นคือ “เราเขียน คุณอ่าน” ฉะนั้น การที่สื่อแนะนำแนวคิดวารสารศาสตร์มีส่วนร่วมไปได้อย่างกว้างขวาง จึงมิได้เปลี่ยนแปลงพลังอำนาจการเป็นผู้เฝ้าประตูข่าวสาร และผู้กำหนดกรอบข่าวของนักข่าวอาชีพ เนื่องจากมีการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นถูกฝังอยู่ภายใต้ธรรมเนียมปฏิบัติและงานประจำวันของนักข่าว การใช้ประโยชน์จากวารสารศาสตร์มีส่วนร่วมจึงเป็นไปในทางที่สอดคล้องกับระบบคุณค่าแบบเดิม

งานวิจัยในยุโรปจำนวนมากยังพบว่าสื่อกระแสหลักเปิดรับเนื้อหาวารสารศาสตร์มีส่วนร่วม เนื่องจากเนื้อหาที่ผู้ใช้ผลิตสามารถลดต้นทุนการทำข่าว ช่วยสร้างความน่าสนใจให้เนื้อหาเป็นช่องทางสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับองค์กรข่าว และนำไปสู่ความภักดีต่อสินค้า สะท้อนมุมมองว่าในมิติเศรษฐกิจ “พลเมือง” มีฐานะเป็น “แรงงานผลิตข่าวสาร” มากกว่าเป็นพลเมืองที่ตื่นตัวต่อสิทธิการสื่อสาร เช่นเดียวกับ “การมีส่วนร่วมทางการสื่อสาร” ซึ่งมีความหมายในบริบททางเศรษฐกิจในฐานะ “การแสดงออกทางวัฒนธรรมที่กลายเป็นสินค้า” มิใช่การแสดงออกทางประชาธิปไตยดังที่นักวิจัยในเอเชียมักเชื่อมโยงวารสารศาสตร์มีส่วนร่วมกับแนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

ส่วนในเอเชีย มีงานที่ศึกษาบทบาทวารสารศาสตร์พลเมืองต่อมิติการเมืองมากที่สุด โดยในศรีลังกา สถาบัน พม่า จีน ฮองกง สิงคโปร์ เกาหลีใต้ และไทย สื่อวารสารศาสตร์พลเมืองกลายเป็นพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้เสริมพลังแก่ภาคพลเมือง ทำให้เกิดสำนึกความเป็นชุมชน อัตลักษณ์ร่วม รวมถึงเป็นกลไกในการสร้างหรือตั้งคำถามต่ออุดมการณ์ชาตินิยม หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศ ข้อค้นพบนี้จึงแสดงถึงสถานการณ์ทางการเมือง ระดับการควบคุมและแทรกแซงสื่อของรัฐที่ส่งผลให้ประชาชนต้องการพื้นที่เพื่อสนทนาแลกเปลี่ยน (dialogue) เสวนาหาทางออก (deliberation) และสร้างประชามติ (public opinion) ในพื้นที่ที่ไม่ใช่สื่อกระแสหลัก เพราะสื่อกระแสหลักไม่อาจทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะได้ งานวิจัยในกลุ่มนี้จึงขยายขอบเขตของนักข่าวพลเมือง จากประชาชนที่ผลิตข่าวสารมาเป็น “ผู้สร้างประวัติศาสตร์” ซึ่งมีความสำคัญและมีนัยที่สัมพันธ์กับอำนาจและสำนึกรับรู้ที่มีต่อประเทศหรือความเป็นชาติของตน ทำให้รัฐไม่อาจผูกขาดอำนาจการเขียนประวัติศาสตร์เพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป

4. ภาพรวมของแนวคิดทฤษฎี พบแนวคิดทฤษฎีทางนิเทศศาสตร์ วารสารศาสตร์มากที่สุด คือ 68.7 % แนวคิด ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์มากรองลงมา 26 % และพบแนวคิด ทฤษฎีทางเทคโนโลยีสารสนเทศ 4 % ส่วนแนวคิดทฤษฎีทางมนุษยศาสตร์พบน้อยที่สุด คือ 1.3 % ข้อค้นพบดังกล่าวชี้ว่าการทำความเข้าใจปรากฏการณ์วารสารศาสตร์พลเมืองจำเป็นต้องอาศัยความรู้หลายสาขามาเป็นเครื่องมือในการศึกษา แม้ส่วนใหญ่จะใช้แนวทาง

การศึกษาในแบบกระแสหลัก มีส่วนน้อยที่ใช้แนวทางการศึกษาเชิงวิพากษ์และวัฒนธรรมศึกษา

เมื่อพิจารณาแยกภูมิภาค การที่นักวิจัยยุโรปและอเมริกาเหนือใช้แนวคิดทฤษฎีวารสารศาสตร์ดั้งเดิมวิเคราะห์ อธิบายผลข้อค้นพบของตน ก่อให้เกิดทิศทางการศึกษาในแบบคู่ตรงข้ามที่กดทับ และจำกัดความหมายของอีกฝั่งหนึ่ง ทำให้ผลวิจัยที่พบไม่อาจนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้วารสารศาสตร์พลเมืองในเชิงปรัชญาหรือทฤษฎี แต่อธิบายถึงความแตกต่างระหว่างนักข่าวอาชีพ และนักข่าวพลเมือง ขณะเดียวกันมีงานวิจัยจำนวนไม่มากนักที่พยายามอธิบายปรากฏการณ์วารสารศาสตร์พลเมืองด้วยแนวคิดที่ต่างไป เช่น การรายงานข่าวโดยบุคคลที่เกี่ยวข้อง (native reporting) การรู้เท่าทันทางอารมณ์ (emotion literacy) สถานที่แห่งที่สาม (third place) จินตภาพที่เป็นสากล (cosmopolitan imaginary) ทำให้เกิดการสร้างคุณค่าวารสารศาสตร์พลเมืองในกรอบคิดใหม่ๆ เช่น ความเป็นจริง ความใกล้ชิด การให้ความรู้สึกเสมือนอยู่ในที่เกิดเหตุ ซึ่งเป็นผลจากการไม่ถูกประกอบสร้าง (unconstructedness) อย่างมีแบบแผนเหมือนภาพข่าวของช่วงภาพมือถือ

5. ภาพรวมของระเบียบวิธีวิจัย ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพถูกนำมาใช้มากที่สุด มีงานวิจัย 36 เรื่องที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพอย่างเดียว มากกว่างานวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณถึงกว่าห้าตัว มีงานวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณจำนวน 14 เรื่อง ส่วนระเบียบวิธีวิจัยผสมพบน้อยที่สุด คือ 5 เรื่อง โดยอเมริกาเหนือเป็นทวีปเดียวที่มีการใช้ระเบียบวิธีวิจัยในเชิงปริมาณใกล้เคียงกับระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

ส่วนที่สอง การวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย

งานวิจัยในช่วงดังกล่าวมีการศึกษารอบคลุมหน่วยการวิเคราะห์ 3 ระดับ คือ

1. ระดับสังคมหรือชุมชน ศึกษาวารสารศาสตร์พลเมืองในระดับมหภาคและกึ่งมหภาค เช่น การเกิดขึ้นของวารสารศาสตร์พลเมืองภายใต้โครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างวารสารศาสตร์พลเมืองกับชุมชนท้องถิ่น

2. ระดับองค์กร ศึกษานโยบาย วัฒนธรรม กระบวนการรายงานข่าวของนักข่าวในองค์กรสื่อ การใช้เนื้อหาที่ผู้ใช้ผลิตขึ้น การนำวารสารศาสตร์สาธารณะ วารสารศาสตร์แบบมีส่วนร่วมมาใช้ในองค์กรข่าว

3. ระดับปัจเจกบุคคล ศึกษาทัศนคติ การรับรู้ การประเมินความน่าเชื่อถือ การทำงานในระดับบุคคลของนักข่าวอาชีพ นักข่าวพลเมือง และผู้ใช้สื่อ ผู้อ่าน หรือผู้ชม

ส่วนผลการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อค้นพบในงานวิจัยที่สำคัญได้แก่

1. ความแตกต่างระหว่างนักข่าวพลเมืองและนักข่าว นักข่าวพลเมืองและนักข่าวต่างรับรู้ “ภาพของตนเอง” และ “ภาพของผู้อื่น” ในทิศทางที่ต่างกัน นักข่าวในอังกฤษ เซอร์นิ เอสโตเนีย อิตาลี โปแลนด์ และสวีเดนเห็นว่า แม้จะมีประโยชน์ แต่วารสารศาสตร์พลเมืองไม่ใช่วารสารศาสตร์ นักข่าวพลเมืองไม่ใช่คนข่าว สิ่งที่นักข่าวพลเมืองต่างกับนักข่าว คือ ความเป็นมืออาชีพ ซึ่งเกิดจากองค์ประกอบ 3 ข้อ ได้แก่ 1) ทักษะความชำนาญเฉพาะวิชาชีพ โดยเฉพาะการตัดสินใจทางบรรณาธิการ 2) หน้าที่ความรับผิดชอบ ผู้สื่อข่าวมีพันธะต่อสังคมและทำงานโดยยึดผลประโยชน์ของ “ส่วนรวม” เป็นหลัก ความรับผิดชอบจะแสดงผ่านจรรยาบรรณที่นักข่าวยึดถือ เช่น ความเป็นกลาง ความยุติธรรม และการแยกความจริงออกจากความคิดเห็น 3) ความเป็นอิสระ ไม่ขึ้นกับใคร องค์การข่าวมีข้อตกลงกับสังคมว่าการรายงานข่าวต้องเป็นไปโดยอิสระจากอำนาจรัฐและทุน ดังนั้น การมีสังกัดทำให้นักข่าวอยู่ในสถานะที่เชื่อถือได้ เป็นความชอบธรรมของนักข่าวที่เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันที่น่าเชื่อถือ ขณะที่นักข่าวพลเมืองทำงานโดยลำพัง ปราศจากระบบควบคุมคุณภาพระดับองค์กร (Ornebring, 2013)

ความเป็นวิชาชีพจึงกลายเป็นกรอบที่ทำให้นักข่าวอาชีพวางตำแหน่งแห่งที่ของนักข่าวพลเมืองในตำแหน่งที่ไม่ทัดเทียมกับตน เช่น งานวิจัยของ Chung & Nah (2009) ที่พบว่าบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ชุมชนกว่า 60 คนในสหรัฐอเมริกาบ่งชี้ว่าบทบาทหน้าที่ของตนมีความสำคัญกว่าบทบาทของนักข่าวพลเมือง แม้จะเห็นว่าพลเมืองมีศักยภาพในการทำหน้าที่ผู้ให้ข่าวสารใหม่ (new information provider)

2. ความหมายของวารสารศาสตร์พลเมือง พบว่าวารสารศาสตร์พลเมืองในงานวิจัยมีความหมายหลากหลาย เนื่องจากการนิยามจากฐานคิดที่แตกต่างกัน ดังนี้

1) การให้ความหมายวารสารศาสตร์พลเมืองที่ได้รับอิทธิพลของวารสารศาสตร์แบบดั้งเดิม (traditional journalism) ซึ่งให้คุณค่าแก่ความเป็นวิชาชีพ ส่งผลให้ความหมายของวารสารศาสตร์พลเมืองอยู่ในฐานะคู่ตรงข้ามของวารสารศาสตร์แบบดั้งเดิมและนักข่าวอาชีพ วารสารศาสตร์พลเมืองถูกรับรู้ในฐานะ “วัตถุดิบของการรายงานข่าว” รวมทั้งเป็นที่มาของการนิยามนักข่าวพลเมืองว่าเป็นประชาชนทั่วไปที่ไม่เคยผ่านการอบรมทางวารสารศาสตร์และเป็น “อาสาสมัคร” “มือสมัครเล่น” หรือ “พยานผู้รู้เห็นเหตุการณ์” ที่บังเอิญผ่านไปเท่านั้น ด้วยเหตุนี้งานวิจัยจำนวนหนึ่งจึงพบว่าองค์การข่าวพึงพาวารสารศาสตร์พลเมืองในฐานะแหล่งข่าวที่ต่อเนื่องมีเหตุจำเป็น โดยเฉพาะเมื่อนักข่าวไม่ได้อยู่ในที่เกิดเหตุ (Bahador & Tng, 2010; Downman, 2013) และยังต้องตรวจสอบความถูกต้องของข่าวก่อน ทำให้สิ้นเปลืองเวลาและทรัพยากรบุคคล ฉะนั้นการให้วารสารศาสตร์พลเมืองจึงเป็นไปอย่างจำกัดและเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขบางประการเท่านั้น

ตำแหน่งแห่งที่ของวารสารศาสตร์พลเมืองที่พบในงานวิจัยเหล่านี้ จึงอยู่ในสถานะ “แหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสาร” (Ornebring, 2013) มากกว่าจะมาแทนที่สื่อกระแสหลัก วารสารศาสตร์พลเมืองหลายประเทศในยุโรปถูกนำมาใช้ในฐานะ “องค์ประกอบเสริม” ให้สื่อกระแสหลักโดดเด่นยิ่งขึ้น หรือเป็นกลยุทธ์ทางธุรกิจที่ช่วยให้สื่อกระแสหลักอยู่รอดท่ามกลางการแข่งขันอย่างรุนแรง เพราะงานข่าวพลเมืองช่วยลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มความหลากหลายให้เนื้อหา โดยเฉพาะจุดเด่นจากการรายงานข่าวชุมชน (hyperlocal reporting) และข่าวเบา (soft news) ซึ่งช่วยดึงดูดความสนใจจากผู้อ่าน และทำให้สื่อกระแสหลักตอบตลาดเจาะจง (niche market) ได้ดียิ่งขึ้น (Pauluseen & D’heer, 2013) ส่วนนักข่าวก็ยังคงมีบทบาทในการรายงานข่าวหนัก (hard news) ต่อไป

2) การให้ความหมายของวารสารศาสตร์พลเมืองโดยมองว่าวารสารศาสตร์พลเมืองเป็นปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งเป็นผลจากการปฏิวัติผู้รับสาร เพราะประชาชนซึ่งครั้งหนึ่งเป็นผู้รับสาร ได้เปลี่ยนตนเองมาเป็นผู้ส่งสาร โดยมีเทคโนโลยีสื่อได้ตอบเป็นเครื่องมือสำคัญ คำนิยามในลักษณะนี้มองวารสารศาสตร์พลเมืองในฐานะเนื้อหาประเภทหนึ่งที่ผู้ใช้ผลิตขึ้น (user-generated content) และเป็นส่วนหนึ่งของปัญญาสะสม (collective intelligence) วารสารศาสตร์พลเมืองจึงหมายถึงรวมถึงบล็อกที่ให้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น บล็อกที่นักวิทยาศาสตร์เล่าประสบการณ์การทำงานวิจัยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ทั่วโลกเห็น (Thorsen, 2013)

3) การให้ความหมายของวารสารศาสตร์พลเมืองโดยตั้งอยู่บนแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมทางการสื่อสาร งานวิจัยในกลุ่มนี้มักทำขึ้นเพื่อตรวจสอบว่าเรามีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในกระบวนการผลิตข่าวสารว่ามีระดับที่เท่าเทียมกับสื่อมวลชนหรือไม่ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในระดับการตัดสินใจ ทั้งนี้ นักวิจัยกลุ่มนี้เห็นว่าวารสารศาสตร์พลเมืองสามารถเกิดจากการร่วมมือกันรายงานข่าวระหว่างนักข่าวอาชีพกับประชาชนทั่วไป โดยเรียกว่า “collaborative reporting” แต่หากอำนาจการตัดสินใจทั้งหมดเป็นของนักข่าวหรือผู้ควบคุมการผลิตรายการ การรายงานข่าวนั้นไม่นับเป็นวารสารศาสตร์พลเมืองที่แท้จริง (Kovacic & Erjavec, 2008)

4) การให้ความหมายวารสารศาสตร์พลเมืองโดยเห็นว่าวารสารศาสตร์พลเมืองเป็นเรื่องสิทธิการสื่อสารและเอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมในแบบที่สังคมประชาธิปไตยต้องการ นักวิจัยในกลุ่มนี้จะนับสื่อของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในฐานะสื่อวารสารศาสตร์พลเมือง และเห็นว่าวารสารศาสตร์พลเมืองมีฐานะเป็นสื่อทางเลือก สื่อชุมชน หรือสื่อพลเมืองได้ในบางกรณี งานวิจัยในกลุ่มนี้จึงสนใจศึกษาแบบแผนการใช้แหล่งข่าว และการสร้างกรอบข่าวของนักข่าวพลเมือง เช่น งานของ Mahrouse (2009) และ Atton and Wikenden (2005)

ทั้งนี้ การให้ความหมายดังกล่าวสะท้อนว่านักข่าวพลเมืองมีลักษณะดังต่อไปนี้ 1) เป็นปัจเจกบุคคลที่เป็นพลเมืองที่มีความกระตือรือร้น สนใจปัญหาหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชน หรือเป็นผู้รับสารที่ต้องการมีส่วนร่วมทางการสื่อสาร 2) เป็นปัจเจกบุคคลที่เป็นพยานรู้เห็นเหตุการณ์ โดยมากจะพบในการรายงานข่าววิกฤติ (crisis reporting) หรือการรายงานข่าวจากพยาน (witness reporting) เป็นการรายงานข่าวแบบชั่วคราวชั่วคราว 3) เป็นปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่รายงานข่าวร่วมกับสื่ออาชีพ (collaborative reporting) 4) เป็นสมาชิกขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ผลิตข่าวสารขึ้นเอง และเผยแพร่ในช่องทางสื่อของตนเอง หรือสื่อกระแสหลัก เพื่อใช้เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนประเด็นข้อเรียกร้อง

3. ความแตกต่างระหว่าง “วารสารศาสตร์พลเมือง” กับแนวคิดอื่น ๆ การศึกษางานวิจัยทั้ง 55 เรื่องพบว่าวารสารศาสตร์พลเมืองแตกต่างจากแนวคิดต่าง ๆ ดังนี้

1) วารสารศาสตร์แบบมีส่วนร่วม (participatory journalism) หมายถึงการที่สื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในกระบวนการข่าว ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในระดับใด แพลตฟอร์มการสื่อสารใด และใช้เครื่องมือปฏิสัมพันธ์ใด จึงเป็นแนวคิดที่มีความหมายกว้างขวางที่สุด ครอบคลุมวารสารศาสตร์พลเมือง เนื้อหาที่ผู้ใช้ผลิตขึ้น และวารสารศาสตร์สาธารณะ ดังนั้นวารสารศาสตร์พลเมืองที่สื่อกระแสหลักทำงานร่วมกับประชาชนเพื่อรายงานข่าว จึงนับเป็นวารสารศาสตร์แบบมีส่วนร่วมด้วย

2) วารสารศาสตร์สาธารณะ (public หรือ civic journalism) เป็นแนวคิดที่มีเป้าหมายปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานของกองบรรณาธิการให้เชื่อมต่อกับชุมชน กระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะ วารสารศาสตร์สาธารณะจึงช่วยสนับสนุนปรากฏการณ์วารสารศาสตร์พลเมือง

3) เนื้อหาที่ผู้ใช้ผลิต (user-generated content) หมายถึงข่าวสารที่ประชาชนผลิตขึ้นในรูปแบบที่สื่อจัดเตรียมไว้ให้ หรือผลิตขึ้นและเผยแพร่ในสื่อเครือข่ายสังคม เนื้อหาที่ผู้ใช้ผลิตจะมีระดับการมีส่วนร่วมของผู้ใช้แตกต่างกัน ตั้งแต่ระดับต่ำ เช่น การร่วมจัดอันดับเนื้อหา (rating) จนถึงระดับสูงอย่างวารสารศาสตร์พลเมือง

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาพบว่า มีงานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมืองในเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือระหว่างพ.ศ. 2548-2556 ทั้งสิ้น 55 เรื่อง ช่วงปี 2553-2554 พบงานวิจัยมากที่สุด 22 เรื่อง งานวิจัยส่วนใหญ่เก็บข้อมูลในเอเชีย รองมาคือ ยุโรป และอเมริกาเหนือ โดยทั่วไปงานวิจัยในยุโรปและอเมริกาเหนือมีแนวทางการศึกษาดำเนินการคือ ใช้แนวคิดวารสารศาสตร์กระแสหลักทำความเข้าใจองค์ความรู้

ทางวารสารศาสตร์พลเมือง และมุ่งเก็บข้อมูลจากนักวิชาชีพสื่อหรือเนื้อหาที่ปรากฏในสื่อหลัก ผลวิจัยจึงถูกอธิบายด้วยมุมมองวารสารศาสตร์ดั้งเดิม และสะท้อนทัศนคติของนักข่าวอาชีพที่มีต่อวารสารศาสตร์พลเมืองใน 2 ลักษณะ คือ 1) เห็นว่าวารสารศาสตร์เป็นเรื่องของนักข่าว และ 2) เห็นว่าผู้ชมเป็นพันธมิตรในกระบวนการวารสารศาสตร์ และร่วมกันสร้างสรรค์งานได้

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่า งานวิจัยในอเมริกาเหนือและยุโรปมีความหลากหลายของแนวทางการศึกษา (approach) และกรอบมโนทัศน์ที่ใช้ในงานวิจัยมากกว่างานวิจัยในเอเชีย แม้จะมีจำนวนไม่มากนัก เช่น มีงานวิจัยแนววัฒนธรรมศึกษาที่ใช้ทฤษฎีหลังอาณานิคมเป็นกรอบการวิเคราะห์ข้อมูล งานวิจัยที่พยายามให้คุณค่าแก่วารสารศาสตร์พลเมืองโดยตั้งคำถามต่อความเป็นวัตถุวิสัย และการประกอบสร้างตามแบบแผนสื่อ

ส่วนงานวิจัยในเอเชีย ส่วนใหญ่ศึกษาวารสารศาสตร์พลเมืองในมิติการเมือง จึงพบการใช้แนวคิดวารสารศาสตร์มีส่วนร่วม และแนวคิดทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ มีศูนย์กลางการศึกษาที่กลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เข้าร่วมวารสารศาสตร์พลเมืองเป็นเครื่องมือการต่อสู้ หรือเป็นสื่อกลางความคิด ข้อค้นพบในงานวิจัยจึงคล้ายคลึงกัน คือ วารสารศาสตร์พลเมืองเป็นกลไกช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคพลเมืองภายใต้สภาพสังคมที่สถาบันสื่อมวลชนถูกควบคุมจากอำนาจรัฐและทุน

ประเด็นที่น่าสนใจ คือ กรณีศึกษาในหลายประเทศชี้ว่าวารสารศาสตร์พลเมืองทำให้เรื่องราวที่สื่อมวลชนมองข้ามไปได้รับการเผยแพร่ เป็นแหล่งข่าวที่สำคัญในการรายงานข่าววิกฤติ และทำให้ “เสียง” จากประชาชนเดินทางไปถึงคนส่วนใหญ่ในสังคม (Miladi, 2011; Pidduck, 2010; Xin, 2010) แต่ก็มีงานวิจัยที่พบว่านักข่าวใช้ข่าววารสารศาสตร์พลเมืองเป็นแหล่งข่าวเมื่อจำเป็นเท่านั้น เนื่องจากข่าววารสารศาสตร์พลเมืองไม่ได้มาตรฐานตามวิชาชีพของตน (Bahador & Tng, 2010)

ความเชื่อถือได้ (credibility) จึงเป็นปัจจัยที่ช่วยให้สื่อ นำข่าวจากพลเมืองไปใช้ในฐาน “แหล่งข่าว” มากขึ้น การรายงานข่าวร่วมกับนักข่าวอาชีพ และการสร้างระบบตรวจสอบคุณภาพจึงเป็นทางออกที่ช่วยยกระดับความน่าเชื่อถือแก่วารสารศาสตร์พลเมือง ดังกรณีเว็บไซต์ OhmyNews ของเกาหลีใต้ที่ให้นักข่าวอาชีพรับผิดชอบการบรรณาธิการ และให้นักข่าวพลเมืองลงทะเบียนยืนยันตัวตนโดยใช้เลขประจำตัวประชาชน (Joyce, 2007) ส่วนสำนักข่าว Citizenside ของฝรั่งเศส ใช้เทคโนโลยีตรวจสอบความเชื่อถือของภาพข่าว ทำให้สื่อมวลชนเชื่อถือและใช้อ้างอิงข่าวไปใช้ (Nicey, 2013)

งานวิจัยยังสะท้อนว่า วารสารศาสตร์พลเมืองกำลังสร้างความเปลี่ยนแปลงแก่โครงสร้างองค์กรข่าว ระบบการทำงานของนักข่าวอาชีพ และภูมิทัศน์สื่อทั่วโลกอย่างยากจะหลีกเลี่ยง ตัวอย่างที่ชัดเจน คือ การรายงานข่าวแบบอวัตถุวิสัยของนักข่าวพลเมือง

ทำให้เกิดคำถามต่อการรายงานข่าวแบบดั้งเดิม ดังที่ Blaagaard (2013) กล่าวว่า อัตวิสัยเป็นสิ่งที่นักข่าวต้องการเพื่อรายงานข่าวภายใต้บริบทที่ใหม่ ซึ่งทำให้แนวคิด “Journalism of attachment” กลายเป็นสิ่งจำเป็นมากกว่าคุณค่าที่นักวารสารศาสตร์ยึดถือมาช้านานอย่าง “ความเป็นวัตถุวิสัย” “ความเป็นจริง” และ “ความยุติธรรม”

วารสารศาสตร์พลเมืองจึงมิใช่ปรากฏการณ์ที่คู่ขนานกับสื่อกระแสหลัก หากเป็น “เครื่องมือ” สำคัญในการเปิดพื้นที่การสื่อสารที่เคยสงวนไว้ให้เฉพาะนักสื่อสารมวลชน มาเป็นช่องทางรายงานข่าวสารของประชาชน ขณะเดียวกันก็ทำให้พื้นที่สาธารณะและพื้นที่สาธารณะเชิงต่อต้านของพลเมืองโลกเชื่อมร้อยกับสื่อมวลชนทุกระดับ ดังเหตุการณ์การชุมนุมทางการเมือง ในอิหร่าน ลิเบีย และอียิปต์ ซึ่งรัฐบาลพยายามปกปิดข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ทำให้ประชาชนใช้เฟสบุ๊ก ทวิตเตอร์รายงานข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นข่าวจากพลเมืองเหล่านี้ได้กลายเป็นแหล่งข่าวของสำนักข่าวข้ามชาติ นอกจากระดมผู้คนมาชุมนุม (Ali & Fahmy, 2013) ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นนี้เป็นประจักษ์พยานว่าสื่อกระแสหลักได้เชื่อมร้อยกับสื่อวารสารศาสตร์พลเมือง และวารสารศาสตร์สาธารณะในฐานะพื้นที่สาธารณะในสื่อก็ได้เชื่อมต่อกับพื้นที่สาธารณะทางกายภาพอย่างสมบูรณ์แบบ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การใช้กรอบแนวคิด ทฤษฎีทางวารสารศาสตร์ดั้งเดิมมาวิเคราะห์ทำให้เกิดมุมมองการศึกษาในแบบคู่ตรงข้าม ซึ่งทำให้เกิดข้อจำกัดทางการศึกษา จึงควรนำแนวคิด ทฤษฎีอื่นๆ มาบูรณาการ
2. งานวิจัยในเอเชียส่วนใหญ่ยังขาดการทำวิจัยเปรียบเทียบข้ามประเทศ การขยายขอบเขตการศึกษาทางภูมิศาสตร์จะช่วยให้ข้อมูลที่เป็นสากลขึ้น ทราบความเหมือน ความแตกต่างของสิ่งที่ศึกษาชัดเจนยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนวิจัยและสร้างสรรค์ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร

เอกสารอ้างอิง

- Ali, S., & Fahmy, S. (2013). Gatekeeping and citizen journalism: The use of social media during the recent uprisings in Iran, Egypt, and Libya. *Media War & Conflict*, 6(1), 55–69.

- Atton, C., & Wikenden, E. (2005). Sourcing routines and representation on alternative journalism: A case study approach. *Journalism Studies*, 6(3), 347–359.
- Bahador, B., & Tng, S. (2010). The changing role of the citizen in conflict reporting. *Pacific Journalism Review*, 16(2), 178–194.
- Barnes, C. (2012). Citizen journalism V.S. traditional journalism. *Caribbean Quarterly*, 58(2/3), 16–27.
- Blaagaard, B. (2013). Situated embodied and political expressions of citizen journalism. *Journalism Studies*, 14(2), 187–200.
- Bowman, S., & Willis, C. (2003). *We media: How audiences are shaping the future of news and information*. Retrieved from http://www.hypergene.net/wemedia/download/we_media.pdf
- Carpenter, S. (2008). How online citizen journalism publications and online newspapers utilize the objectivity standard rely on external sources. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 85(3), 531–548.
- Chung, D., & Nah, S. (2009). Rating citizen journalists versus pros: Editors' Views. *Newspaper Research Journal*, 30(2), 71–83.
- Downman, S. (2013). Reporting disasters from inside a repressive regime a citizen journalism case study of 2008 Cyclone Nargis disaster. *Australia Journal of Communication*, 40(1), 153–172.
- Hill, J. (2016). *The British newspaper industry: The future of the regional press*. New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Joyce, M. (2007). The citizen journalism web site “OhmyNews” and the 2002 South Korean presidential election. *Berkman Center Research Publication*, 15, 1–26.
- Kovacic, M. P., & Erjavec, K. (2008). Mubi journalism in Slovenia is this really citizen journalism? *Journalism Studies*, 9(6), 874–890.
- Mahrouse, G. (2009). The compelling story of the white/Western activist in the war zone: Examining race, neutrality, and exceptionalism in citizen journalism. *Canadian Journal of Communication*, 34(4), 659–672.
- Miladi, N. (2011). New media and the Arab revolution: Citizen reporters and social activism. *Journal of Arab & Muslim media research*, 4(2–3), 113–119.

- Nicey, J. (2013). Citizen contributions to professional news circuits: The case of the photo agency citizenside. *Media International Australia*, 148, 51–58.
- Ornebring, H. (2013). Anything you can do, I can do better? Professional journalists on journalism in six European countries. *The International Communication Gazette*, 75(1), 35–53.
- Paulussen, S., & D'heer, E. (2013). Using citizens for community journalism. Findings from a hyperlocal media project. *Journalism Practice*, 7(5), 588–603.
- Pidduck, J. (2010). Reporter: Citizen journalism in Burma and the legacy of Graham spry. *Canadian Journal of communication*, 35, 473–485.
- Saba, J. (2009). *Specifics on newspapers from 'State of news media' report*. Retrieved from <http://www.Editorandpublisher.com/news/specifics-on-newspapers-from-state-of-news-media-report-2/>
- Thorsen, E. (2013). Blogging on the ice: Connecting audiences with climate-change sciences. *International Journal of Media & Cultural Politics*, 9(1), 87–101.
- Xin, X. (2010). The impact of “Citizen Journalism” on Chinese media and society. *Journalism practice*, 4(30), 333–344.